

Универзитет у Београду
Учитељски факултет

Наставно-научно веће Учитељског факултета у Београду на седници одржаној 27.04.2015. године донело је одлуку (бр. 16/87) о образовању Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидата мр Марије Павловић *Улога ликовног дела у васпитању и образовању деце предшколског и основношколског узраста*.

Комисија у саставу: др Вељко Банђур, редовни професор на предмету *Дидактика*, Учитељски факултет, Универзитет у Београду, председник, др Невена Хаџи Јованчић, редовни професор на предмету *Методика наставе ликовне културе*, Учитељски факултет, Универзитет у Београду, ментор, др Миодраг Шуваковић, редовни професор на предмету *Примењена естетика*, Факултет музичке уметности, Универзитет уметности у Београду, члан, подноси Наставно-научном већу Учитељског факултета следећи:

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Мр Марија Павловић је рођена у Београду 25.09.1976. године. Завршила је XII Београдску гимназију – општи смер, 1995. године. Дипломирала на Факултету ликовних уметности у Београду - одсек вајарство (са просечном оценом 9,60), 2001. године. Године 2004. магистрирала је вајарство на Факултету ликовних уметности у Београду (у класи професора Мрђана Бајића и код професора Вељка Лалића, са просечном оценом 10). Исте године похађала École Nationale Supérieure des Beaux Arts у Паризу. Школске 2008/2009. године уписала докторске академске студије на Учитељском факултету Универзитета у Београду.

Мр Марија Павловић има знатно радно искуство. Радила је од 2001-2002. године као наставник у Креативној радионици (сликање, цртање, вајање) са децом узраста од 6-10 година. Током 2007. године радила је као професор ликовне културе у XII београдској гимназији. На Учитељском факултету у Београду ради од 2008. године, прво као хонорарни сарадник, а 2009. године изабрана је за наставника уметности у уже уметничкој области ликовне уметности, на предмету *Визуелне уметности*. Од 2010. године, када је изабрана за асистента за уже научну област *Методика наставе ликовне културе*, ради као

асистент на предметима: *Методика наставе ликовне културе 1 и 2* на смеру за учитеље, а на смеру за васпитаче на *Методици ликовног васпитања 1 и 2*.

У оквиру програма стручног усавршавања запослених у образовању Завода за унапређење образовања и васпитања из Београда, 2010. године, била је водитељ акредитованог семинара „Библиотека – извор истраживања и сазнања – примена у настави ликовне културе“ (у сарадњи са проф. др Невеном Хаџи Јованчић, мр Добривојем Крговићем и Јасном Ахметовић).

Паралелно са педагошким, стручним и научноистраживачким радом, мр Марија Павловић остварује и уметничку активност у земљи иностранству. У периоду од 1999. године до 2014. године, одржала је четири самосталне изложбе (Београд, Париз) и двадесет три групне изложбе (Београд, Пожаревац, Темишвар, Стокхолм, Вршац, Подгорица...). Учествовала је у раду уметничких радионица и колонија: „Како послати поруку“, Хелсинки; „Speak up!“, Београд; „Медији, уметност и пол“, Темишвар (2003. године) и ликовне колоније „Каленић“ (2004. године). Члан је Удружења ликовних уметника Србије – УЛУС од 2002. године.

Носилац је следећих награда и признања у области уметности: Стипендија амбасаде Краљевине Норвешке (2000), Стипендија Републичке фондације за развој научног и уметничког подмлатка (2002), Специјална награда за скулптуру, Народни универзитет „Браћа Стаменковић“, Београд (2002), GRAND PRIX награда на 9. Бијеналу „У светлости Милене“, Пожаревац (2003), Награда Факултета ликовних уметности „Сретен Стојановић, вајар“, Београд (2003), Стипендија Француске владе (2004)

Мр Марија Павловић учествовала је на два научна скупа и објавила три научна рада који су настали на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији:

Научни скупови:

1. *Ка квалитетном базичном образовању и васпитању – стандарди и ефекти*, Учитељски факултет у Београду (2013), са саопштењем: *Ликовно дело као дидактички медиј у настави ликовне културе*. Апстракт саопштења објављен у: Резимеи / Научни скуп *Ка квалитетном образовању и васпитању – стандарди и ефекти*, 11. октобар 2013., Београд – Београд: Учитељски факултет, 2013, стр. 72.
2. *Имплементација иновација у образовању и васпитању – изазови и дилеме*, Учитељски факултет Универзитета у Београду, Педагошки факултет у Марибору, Словенија и Виша педагошка школа у Новом Сончу, Пољска (2014), са саопштењем: *Позитивни ефекти учења помоћу ликовног дела*. Апстракт саопштења објављен у: Резимеи / Научни скуп *Имплементација иновација у*

образовању и васпитању – изазови и дилеме, 14. новембар 2014.,
Београд – Београд: Учитељски факултет, 2014, стр. 82.

Радови у часописима:

1. Павловић, М. (2013): Ликовно дело као дидактички медиј у настави ликовне културе. *Иновације у настави*, 26 (3), Учитељски факултет, Београд, стр. 94-103. [YU ISSN 0352-2334, UDC 370.8]
2. Павловић, М (2014): Позитивни ефекти учења помоћу ликовног дела. *Иновације у настави*, 27 (4) Учитељски факултет, Београд, стр. 55-62. [ISSN 0352-2334, UDC 370.8]
3. Павловић, М. (2015): Значај интеракције дете, наставник и ликовно дело. *Иновације у настави*, 28 (1), Учитељски факултет, Београд стр. 105-112. [ISSN 0352-2334, UDC 370.8]

Писмени предлог и образложење докторске дисертације под насловом *Улога ликовног дела у васпитању и образовању деце предшколског и основношколског узраста* одобрени су 25. 09. 2014. године (одлука бр.: 30/4) на седници Наставно-научног већа Учитељског факултета у Београду. Завршена дисертација има 201 страну са прилозима и литературом, односно 169 страница основног текста. Дисертација се састоји од четири поглавља, без увода и закључних разматрања, а поглавља су подељена на више потпоглавља, што даје потребну садржинску разуђеност имајући у виду сложеност одабране теме. У раду је коришћена библиографска грађа која броји 116 јединица литературе, од чега 81 на енглеском језику и 18 страница са интернет извора.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања у докторској дисертације мр Марије Павловић односи се на дефинисање значаја улоге ликовног дела у васпитно-образовном процесу деце предшколског и основношколског узраста. Ликовног дела као интегралног извора сазнања, које поседује значајан васпитни и образовни потенцијал, али недовољно искоришћен у нашој предшколској и основношколској пракси. Уметност поспешује развој дечје перцепције и експресије, доприноси овладавању многих способности и вештина – развоју језика, критичког мишљења, вештина решавања проблема итд., помаже деци да упознају себе и свет око себе, уједно доприносећи упознавању уметности као дела сопственог идентитета, културног наслеђа и традиције претходних генерација. Образовање у уметности од најмлађег узраста, као и у контексту школе, обједињује оба домена уметничког образовања – *учење у уметности и*

помоћу уметности, када дете ствара уметност (*учење у уметности*) и, *учење о уметности*, када дете прима и упознаје уметност. Због значаја и образовног потенцијала уметности у образовању, истражени су различити едукативни приступи и стратегије у *оквиру домена учења о уметности* који обухвата низ активности пажљивог посматрања, разумевања, истраживања, уважавања и процењивања дела визуелних уметности.

Дела ликовних, примењених уметности, уметничких заната, савремених медија, архитектуре, индустријског дизајна итд., су битан извор проучавања и сазнања како у предшколском, тако и у основношколском узрасту. Тако да је циљ овог рада да се покаже колики образовни потенцијал поседује подучавање помоћу ликовног дела у општем образовању и васпитању, уколико се примењују адекватни приступи и стратегије у раду са децом, а школе и вртићи повежу са институцијама културе. Постављен је још један циљ рада, а то је да се испитају ставови васпитача, учитеља и наставника ликовне културе о сопственој методичкој пракси у којој се користе ликовна дела, како би се утврдило да ли се и у којој мери користе ликовна дела у раду са децом у нашој средини, који едукативни приступи и стратегије се том приликом примењују, и да ли постоји сарадња између вртића/основних школа и уметничких музеја/галерија.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Основна хипотеза истраживања је да се образовни потенцијал који поседују дела визуелних уметности не користи довољно у нашој васпитно-образовној пракси. Да не постоји развијена теоријско-методичка подршка која се ослања на потребе деце у предшколском и основношколском образовању, те да се у случајевима када се ликовна дела примењују у пракси дешава да едукативни приступи и наставне стратегије често не одговарају узрасту са којим се ради. Савремене стратегије образовања указују на значај уметности у образовању која, сем постизања циљева у уметности, доприноси и постизању општих циљева, утичући уједно на избалансиран развој деце. Из основне хипотезе изведене су следеће хипотезе које се односе на стање у нашој васпитно-образовној пракси и недовољну примену ликовних дела у васпитно-образовном процесу, које су емпиријски истражене: 1. Да је мотивисаност за овај вид подучавања слаба због недовољне стручне оспособљености васпитно-образовног кадра, 2. Да је сарадња између васпитача, учитеља и наставника ликовне културе и уметничких музеја и галерија слаба или је уопште нема и, 3. Да се овај вид подучавања тешко реализује због недостатка средстава и техничке опреме у предшколским и основношколским установама.

4. Кратак опис садржаја дисертације

У складу са дефинисаним предметом односно циљевима дисертације, садржај рада је изложен на следећи начин. У првом поглављу под насловом *Теоријски приступ* које је организовано у потпоглављима: *Позитивни ефекти учења помоћу ликовног дела; Значај интеракције дете, наставник и ликовно дело; Развојне компетенције деце у процесу уважавања и разумевања ликовног дела; Технике посматрања ликовног дела према Дејвиду Перкинсу; Ликовно дело као предмет и средство подучавања – различити приступи и стратегије; Улога ликовног дела у интегрисаном курикулуму и Непосредна интеракција са уметником* обухваћена је анализа релевантне домаће и стране литературе из домена визуелних уметности, психологије, филозофије, педагогије итд., да би се утврдило колики и какав утицај може имати, учење о ликовном делу и помоћу ликовног дела, на развој деце предшколског и основношколског узраста. Установљено је да се могу постићи знатна позитивна постигнућа у развоју когнитивних вештина, социјалног и естетског мишљења, као и утицај на ангажовање свих чула код деце. Дошло се и до закључка да је у васпитно-образовном процесу у коме се користе ликовна дела веома значајна улога васпитача, учитеља и наставника ликовне културе и средине у којој се подучавање одвија, јер целокупно естетско реаговање на дела визуелних уметности подразумева посматрање, разумевање и уважавање дела, те да је то интерактиван процес који се одвија између детета као посматрача, наставника, ликовног дела и средине. Са циљем да се утврди који едукативни приступи су адекватни за разумевање и уважавање дела визуелних уметности у односу на узраст деце са којом се ради, анализиране су карактеристике и специфичности одређених фаза у дечјем развоју из угла Пијажеове теорије интелектуалног развоја. На основу претходно утврђених одлика развојних фаза, дата је анализа различитих едукативних приступа и стратегија у литератури попут – *Ликовно дело предлогак и подстицај за дечје стваралаштво, Мултисензорни приступ, Визуелне игре класификовања и меморисања, Стратегије визуелног мишљења (Visual thinking strategies – VTS), Усвајање формално-ликовних знања, Естетско и критичко истраживање ликовног дела, Стратегије усвајања знања из области историје уметности и Дијалог без постављања питања* – из домена педагошке и музејско-галеријске праксе. Закључено је да подучавање у млађем узрасту које се заснива на стицању искуства кроз стваралачки рад и друге приступе и стратегије за тај узраст (као што су мултисензорне игре, приповедање итд.) помаже у савладавању садржаја из области уметности, али истовремено и садржаја из других области учења, док се у старијем узрасту фокус помера ка стицању знања о уметности, мада то не искључује стваралаштво, као ни интеграцију уметничких садржаја и садржаја других наставних области омогућавајући тако и постизање ширих образовних циљева. На крају ове целине представљен је значај непосредне интеракције са

уметником, када се деца упознају са процесима настанка уметничког дела, од уметникових почетних идеја и скица, до рада у изабраном ликовном материјалу.

У другом поглављу *Едукативни програми и ресурси за наставнике у уметничким музејима и галеријама* организованом у потпоглављима *Иновативни едукативни програми локалних и мање познатих уметничких музеја у свету; Музеј модерне уметности у Њујорку; Музеј Изабела Стјуарт Гарднер у Бостону; Музеј Џ. Пол Гети у Лос Анђелесу; Музеј Соломон Р. Гугенхајм у Њујорку; Национална галерија уметности у Вашингтону; Галерија Тејт Ливерпул и Народни музеј у Београду* обухваћена је детаљна анализа едукативних програма ових музеја и галерија. Представљена су и различита едукативна средства за наставнике (штампане и дигиталне репродукције, наставне лекције, приручници за наставнике итд.) која нуде ови уметнички музеји и галерије, како би се стекао увид на који начин се дела из уметничких збирки могу укључити у васпитно-образовни процес и како се може остварити што боља сарадња са предшколским установама и школама.

У трећем и четвртом поглављу *Методолошки оквир истраживања и Интерпретација резултата истраживања* представљено је емпиријско истраживање праксе ликовних уметности у нашим предшколским установама и школама које је имало за циљ да утврди ставове васпитача, учитеља и наставника ликовне културе о значају подучавања уз помоћ дела визуелних уметности. Испитано је да ли и у којој мери васпитачи/учитељи/наставници ликовне културе користе ликовна дела у раду са децом, да ли спроводе различите приступе у подучавању помоћу ликовног дела, да ли сматрају да су битне узрасне карактеристике деце/ученика за посматрање и разумевање дела визуелних уметности, и да ли верују да су довољно стручно оспособљени за овакав начин подучавања. Дошло се до закључака који указују на то да се ликовна дела не користе довољно у васпитно-образовном процесу у вртићима и основним школама, и да се самим тим не користе у довољној мери ни различити приступи у подучавању помоћу ликовних дела и да нема довољне сарадње са уметничким музејима и галеријама (осим у случају наставника ликовне културе).

У *Закључним разматрањима* сумирани су резултати теоријских и практичних истраживања, синтетички размотрени и објашњени. Уметност има историјску улогу у афирмацији баштине и историје, трагању за социјалном правдом, демократским вредностима и људским правима, омогућава препознавање вредности других култура и њихове различитости, а разумевање различитих култура је, уједно, од виталног значаја за промоцију сопственог и националних идентитета. Уметност у образовању ојачава развој перцепције и експресије, доприноси самоспознаји и општем сазнању – развоју језика, критичког мишљења, вештинама решавања проблема итд. У том смислу, дела визуелних уметности и свеукупно уметничко наслеђе могу бити значајан извор

проучавања и сазнања како у предшколском, тако и у основношколском узрасту.

Како је уметност важна за одређивање идентитета сваке особе, кроз сазнање о сопственом културном наслеђу и учење о другим културама и њиховим уметничким достигнућима, уметност би, уколико јој се да одговарајући простор и развију адекватни методички приступи за предшколско и основношколско образовање, те приступи интердисциплинарно, за децу постала значајна као нови простор и извор истраживања и сазнања. Јер уколико се деци не омогући да се на прави начин од малих ногу упознају са великим делима и уметничким достигнућима, она ће им заувек остати далека и нејасна, а оно што уметност може да понуди неискоришћен и затамњен простор.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Остварени резултати истраживања засновани су на темељној концептуалној и контекстуалној анализи теорије и методичких приступа у пракси. Проблеми су посматрани кроз релевантне библиографске изворе, а структура рада указује на адекватан методолошки приступ. Поступним излагањем омогућен је аналитички увид у неопходне проблеме, својства, карактеристике и могућности деце датог узраста, из којих су проистекли закључци о могућности примене развојно адекватних приступа у настави у раду са визуелном баштином. На основу тих закључака и датог прегледа различитих приступа и стратегија у раду са ликовним делом у свету, унутар система образовања али и из галеријско-музејске праксе, затим је дат оригинални преглед могућих наставних стратегија које би се могле применити у нашој васпитно-образовној пракси. Уједно, на тај начин, кандидаткиња је остварила оригинални допринос у заснивању теоријски подржаних методичких структура које до сада нису биле заступљене у стручној литератури.

У том смислу, докторска дисертација мр Марије Павловић представља узоран научни рад који на основу постигнутих резултата нуди компетентно методичко утемељење интердисциплинарног приступа у раду са ликовним делом и културном баштином у оквиру предшколског и основношколског образовања. Позитивне практичне импликације, уколико се ова постигнућа примене у пракси, стога могу бити значајне.

6. Закључак

Дисертација је уређена у складу са одобреном пријавом и испуњава све формалне, садржинске и квалитативне услове постављене нормативним актима и академским обичајима. Комисија сматра да је кандидаткиња мр Марија Павловић потврдила своју квалификованост за научни рад, а својом

дисертацијом понудила оригинално дело које ће дати вредан допринос научној мисли из области ликовне педагогије, посебно методике наставе ликовне културе, а уколико се примени и наставно образовној пракси.

У складу са анализом понуђеном у овом извештају, дајемо позитивну оцелу и сматрамо да су се стекли сви услови да кандидаткиња мр Марији Павловић приступи усменој одбрани своје докторске дисертације. Стога, Комисија предлаже Наставно-научном већу Учитељског факултета у Београду да покрене процедуру и одобри јавну одбрану докторске дисертације под насловом *Улога ликовног дела у васпитању и образовању деце предшколског и основношколског узраста* кандидаткиње мр Марије Павловић.

У Београду 26. 05. 2015.

Комисија у саставу:

др Вељко Банђур, редовни професор на предмету Дидактика, Учитељски факултет, Универзитет у Београду, председник

др Невена Хаци Јованчић, редовни професор на предмету *Методика наставе ликовне културе*, Учитељски факултет, Универзитет у Београду, ментор

др Миодраг Шуваковић, редовни професор на предмету *Примењена естетика*, Факултета музичке уметности, Универзитет уметности у Београду, члан